

**Nikolai Vukov, Lina Gergova, Tanya Matanova,
Yana Gergova (Eds.) *Cultural Heritage in Migration.*
Sofia. Paradigma Publ. House, 2017, 492 p.,
ISBN 978-954-326-332-5**

Сборникът *Cultural Heritage in Migration* е резултат от дългосрочен научен проект на екип от ИЕФЕМ към БАН, насочен към изучаване на българските общности зад граница. Статиите, включени в него, са доработени варианти на изнесените доклади на научната конференция „Културно наследство в миграция“, проведена през юни 2017 г. в София. Сборникът отразява концепцията на екипа на проекта и съставителите на книгата да представят различни аспекти на културното наследство в миграция, видяно през перспективата на удържането на идентичността в чужда културна среда и създаването и функционирането на институции, които поддържат общностния живот и легитимират имигрантите в приемащите общества, а, бих добавила, и в „родната“ България. Избраният акцент в проблематиката на сборника се вписва в един все по-засилващ се интерес да се говори за наследството на миграция и наследството в миграция в Европа (но и не само). Тази област изисква ново инструментализиране на понятията и настройване на изследователските инструментариуми. Проблематиката на сборника не е нова, но феномените на мобилност и миграция за българското общество сравнително от скоро са част от всекидневния и празничен живот на индивидите, семействата, общностите и групите. Тези феномени се преплитат с процесите на европейска интеграция, които са свързани както с вписване в едни по-големи групи и общности, така и с повишаващ се интерес и търсене на измеренията на „своето“. Сборникът е навременен и представя една по-широка география на мобилността и миграцията, белязана от осмислянето на културните наследства на българските и други общности извън граница, като по този начин обогатява научните знания с нови теренни материали и интерпретации. Като контролни примери в сборника са включени и статии, анализиращи феномените на културното наследство в миграция и от други централно и източноевропейски страни, което позволява картата на тази своеобразна география на миграцията да се уплътни контекстуално. Безспорна заслуга на сборника е сполучливото съчетание на разнообразни подходи, изследователски и интерпретаторски стратегии към културното наследство в миграция. Макар и доста хетерогенни като структура

и проблематика (нещо, което е неизбежно при съставянето на сборник от голям научен форум), текстовете представят разнообразните, но и сходни форми на: „внос“, „конструиране“, „борба за“, валоризиране, съхраняване и поддържане на културното наследство от имигрантските общности. Заслуга за разбирането на връзките между отделните статии и изследователски перспективи има уводът, представен от един от съставителите – Николай Вуков, който не само задава оптики за четене, но ни въвежда и в по-широкия академичен контекст на проблемите на наследството на и в миграция. От друга страна, някои от статиите очертават и сложната картина на проблематиката за културното наследство като социален капитал от гледна точка на институциите (училища, църкви културни и образователни асоциации, музеи, читалища и др.) и социалните мрежи, но и като индивидуални стратегии на трансформиране на културния капитал в икономически (използвайки, както традиционни занаяти, така и нови форми на бизнес, свързан с наследството). Интересен аспект представят и статиите, насочени към анализ на това как се интегрират новите имигранти във вече съществуващи „имигрантски общности“ и съответните им институции. Важно е да се отбележи, че тази пъстра и динамична картина се допълва и от различните форми на политически регулации на Европейския съюз към културното наследство и съответните политики – например мултикултурализъм или „нежеланите“ наследства като стратегии да се отграничат мигрантите в социо-културна перспектива. Друга линия, която свързва като червена нишка разнородните статии и проблематики са понякога противоречивите процеси и пътища на консолидация между „нови“ и „стари“ имигрантски общности, между общностите в диаспора и българската държава, между държавните и общностни институции, между носталгичен и проактивен празничен живот, съчетаващ едновременно реалните и виртуални общностни събития или индивидуални проекции на осмисляне на наследството.

Така очертаните проблематики, подходи и инструментариум са структурирани в пет части, разположени на 492 стр. Първата част, наречена „Културното наследство като процес“ представя осмислянето на историческите миграции и конструирането на наследството въз основа на различни елементи. Така например в статията на Слободан Дан Раич се търсят теоретични интердисциплинарни срещи между осмислянето на наследството и приложни проекти, като се анализират театрални форми, фолклор и др. Следващите две статии анализират религиозността, осмислена като културно наследство и основа за етническа идентичност, но в различна перспектива. Нина Власкина дискутира общността на руснаците старообредници в Торино, Италия в отношението им с религиозната институция, а Магдалена Елчинова поставя много важен акцент в изследването на общностите в миграция, като анализира и социо-културните аспекти на общността, в това число и класовата стратификация. Нейното изследване е проведено сред „цариградските българи“ в Истанбул. Наталия Блахова представя докторантското си изследване на представите на словачите за „сънародник“ като анализира инструментите, чрез които се конструира диаспо-

рата в последните години. Статиите на Венета Янкова и Ирина Седакова са насочени към определен аспект на инструментализацията на осмислените като културно наследство фолклорни практики на българите в Унгария и езикови практики, в т.ч. и именуването на българи и руснаци зад граница. Във втората част „Преосмисляне на културното наследство“ Ференц Боди и Ралица Савова създават диалогично поле, в което се разполагат осмислянията на два времеви пласта на културното наследство на българската общност в Унгария – като създаване на модел на историческа миграция от 19 и 20 век и като съвременни аспекти на практиките на предаване на наследство чрез трансформацията на образователната институция на българските училища зад граница. Текстовете на Лияна Гълъбова и Любомира Стефанова диалогизират религиозното наследство като наследство на миграцията, анализирайки два случая на миграция на иконографията на руснаците – белоемигранти и мощите на Света Петка, и конструирането на общностите около тези елементи. Лилия Услова предлага интересен поглед към паметта и хибридната идентичност през случаите на ГДР, ФРГ и България. В третата част се съчетават няколко случая на конструиране на наследство на български общности зад граница. Таня Димитрова представя изграждането на национална идентичност на българската общност в Тюрингия, Германия. Николай Вуков и Валентин Воскресенски разглеждат няколко български общности в Испания чрез институциите на / и за паметта и наследството. Катя Михайлова анализира православните епархии зад граница; Велислав Алтънов – тези на протестантите в Англия, а Диляна Иванова – на българите в Чикаго. Бих определила тази част като една от най-хомогенните в теоретично и емпирично отношение и бих отличила приносния ѝ характер в очертаването на устойчиви характеристики на българските общности зад граница, които трябва да бъдат проучени и анализирани още по задълбочено – т.е. тази част задава още нови хоризонти за изследване. Очертаната в трета глава картина се обогатява и с казусите, представени в четвъртата част, насочени към управлението на културното наследство. Таня Матанова и Владимир Пенчев поставят въпроса за предприемачеството, свързано с културно наследство зад граница; Лина Гергова и Яна Гергова насочват вниманието към случая на ВВР в Лондон, който е особено интересен с това, че преминава през различни фази на развитие, които отразяват и динамиката на силно хетерогенната българска емигрантска общност във Великобритания. Ивета Пиргова представя няколко случая на управление на културното наследство в САЩ. Тези изследвания на случаи кореспондират със следващите текстове на Йордан Янев, който анализира институциите на българските емигрантски общности и политиките на държавата към тях. Беатрис Буфой-Бастик изследва измерването на ползите от културното наследство чрез културометрично валоризиране. В петата част „Преживяване и представяне на културното наследство“ отново чрез анализ на казуси се уплътнява географията на културното наследство в миграция. В първата статия на Мариянка Борисова и Боян Кулов дестинацията отново е САЩ, но този път авторите представят две гледни точки към празнуването на „българските праз-

ници“, свързани с образованието – едната на директора на българско училище в Чикаго и другата – на изследователя-етнолог. Предметите и материалната култура като изразяване на идентичност в миграция са анализирани от Аквиле Мотузаите, която анализира транснационализма през смесения брак във финландско-литовски и гръцко-литовски семейства; Мила Маева – през домовете на българските емигранти във Великобритания, Скаидре Урбониене – чрез занаятите през граница на литовските американци; Люмние Кадрию – „филията“ и традиционната храна като „икона“ на културната идентичност и Ива Кюркчиева, която представя създаването на Асоциация „Буквар“ на българите в Базел, Швейцария, насочена към техните деца.

Разбира се, пъстрата картина на наследството на и в миграция трябва да бъде оглеждана през оптики на фотоувеличение и вглеждане в детайла, но и отдръпване, за да се види общия план. Дори и най-амбициозният сборник не би могъл да изчерпи темата, но в случая с новите български мигранци зад граница дори задаването на изследователски въпроси и първи теренни наблюдения си заслужават усилията да бъдат публикувани, защото те вече са източник за информация за бъдещи изследвания на една толкова динамична област, каквато са миграцията и мобилността.

Представеният сборник очертава една символна география на миграцията – символна, защото тя е представена чрез пласта на осмислянето на културното наследство. Също така той предлага едно своеобразно „разплитане“ на социалните мрежи, връзки и културни практики, които свързват диаспората с „родната майка“, които си спомнят, забравят, представят или срамуват, идентифицират или разграничават от общностите, обединени около идеята, че имат обща родина. Поставят се важни въпроси, свързани с изследванията на културното наследство, общности и институции, изковават се термини и инструментариуми.

Доц. д-р Меглена Златкова
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
m_zlatkova@yahoo.com